

Ločani pa pripovedujejo, da je zlati zaklad še zdaj zakopan pod zemljo, kjer je nekoč stal srednji stolp. Le kopati si nihče ne upa tamkaj, kjer leže kaščarjeve kosti. A prišel bo dan, ko bodo tudi kosti razpadle v prah. Takrat bo tisti srečnež, ki bo izkopal zlati zaklad, postal tako bogat, da si bo lahko kupil loški grad, ki ima sto oken in devet vrat.

(Motiv: Jože Bergant, Skofja Loka)

Opomba: Osnova pripovedki je zločin nad škofom Konradom V., ki ga je 1412 umoril v Loki njegov sluga (gl. Loški razgledi I/1954, str. 62). Omenjanje sira v kašči se nanaša še na razmere v srednjem veku, ko je bil izredno važno hranilo in so ga podložniki v veliki meri oddajali v naravi zemljiškemu gospodarstvu; v novem veku so namesto sira prispevali le denar. Prispevanje v žitu se je ohranilo skozi stoletja. Ko so bile cene žitu v pozni zimi najvišje, je gospodarstvo začelo prodajati žito v kašči. Dokler ni bila ta prodaja zaključena, je bilo prepovedano vsako drugo kupčevanje z žitom v vsem gospodarstvu. Tekst o porušenju stolpa sega v polpreteklo dobo, ko je bil fevdalizem že davno pokopan.

P. B.

STARI GRAD

Med Lubnikom in Loko se nad bistro Selščico vzpenja pod nebo hribeček, ki so mu domačini vzdeli ime Stari grad. Na njem so razvaline srednjeveškega gradu. Ločani pa pripovedujejo, da so v davnih davnih dneh v tem gradu živeli vitezi, ki so napadali mimoidoče in jih ropali. Če pa uboga žrtev ni imela nič, s čimer bi se grajski okoristili, so jo odgnali v grad in zaprli v grajsko ječo ter je niso izpustili prej, preden je niso znanci ali sorodniki odkupili s suhim zlatom.

Vsi prebivalci Starega gradu: vitezi, hlapci, valpti in vsa grajska služinčad so bili hudobni, a najbolj zlobna je bila grajska hči, ki je bila hujša kakor gad. Če kakšen dan ni od vida do vida preštevala naropanih zlatnikov, je oprezala na grajskem stolpu, kdaj se bo v dolini Selščice ali Poljanščice pojavil voz, polno naložen z bogato robo. Brž ko ga je zagledala, je nagnala brate viteze in grajske hlapce iz gradu ter jim ukazala:

»Voz in voznika pripeljite v grad! Vsakdo bo dobil bariglo vina, če bo plen bogat. Ako pa bo voznik ubog, bo jok in stok!«

In grajski roparji so zajezdili konje ter odpekotali v dolino Selščice, kjer je na cesti škripal voz, zvrhano naložen z glinastimi lonci in latvami, ki jih je ubog lončar peljal v loški semenj. Takšen plen pa starograjski lakomnici ni bil všeč, zato je v jezi razbila vse lončeno posodje, lončarja pa zaprla v grajsko ječo.

Ta lončar pa ni imel žive duše, ki bi ga hotela odkupiti z zlatom, zato je v temni grajski ječi vzdihoval noč in dan. Zasmilil se je gozdnemu škratu, ki je prebival v podzemski jami zraven gradu, da je odšel h grajski ošabnici in jo prosil:

»Hej, grajska hči, izpusti lončarja ki v ječi ječi!«

»Oj, kdo pa si ti, ki me nadleguješ in zanj moleduješ?« se je ponorčevala ošabnica.

»Jaz sem gozdni škrat, ki stanujem v podzemskem gradu, kjer ni oken ne vrat!«

»Izgini mi izpred oči, če ne ti zlomim vrat!« je jezljivo zakričala, ga zgrabila in mu s škarjami odstrigla brado, nato pa ga nagnala iz gradu.

Tega bi pač ne smela storiti! Užaljeni gozdni škrat se je maščeval, da je preklel grad in vso grajsko služinčad. Še tisti trenutek se je grad sesul v razvaline, grajska deklina pa se je spremenila v ostudno kačo.

Odtlej so na Starem gradu razvaline, v njih pa se skriva kača — zakleta grajska hči. Nikoli se ne prikaže človeškim očem, le vsakih sto let se na kresno noč opolnoči priplazi izpod pečevja in na luninem svitu suši naropane zlatnike, da ji v podzemeljskem skrivališču ne splesne in ne sprhne. Toda takrat si živa duša ne upa stopiti na Stari grad, da bi kači odvezel zlato. Nihče se je ne upa poljubiti, da bi jo rešil prekletstva.

Neke noči pa se je mimo Starega gradu namahnil bajtar, ki se je iz Kranja vračal v Staro Loko. Na semnju je kupil kravo in ko je opolnoči motoglavil mimo Starega gradu, so razvaline Starega gradu bleščale ko suho zlato. Luna je že zahajala za Lubnikom, sredi grajskih razvalin pa se je oglašalo:

»Poljubi me in reši me! Poljubi me in reši me! Vse zlato ti dam, ki ga imam! Vse zlato ti dam, ki ga imam!«

Tako je s človeškim glasom jokala kača. Bajtar je bil radoveden, kdo joče, pa je privezal kravo za bližnji hrast, sam pa se je povzpел na obzidje razpadlega gradu ter se zazrl na zapuščeno grajsko dvorišče, kjer je jokala kača in premetavala na beli rjuhi razsute zlatnike, da so cvenketali ko črepinje. Toda bleščava zlata, ki ga je kača pravkar sušila na luninem svetu, je radovedneža skoraj oslepila. Pomel si je oči — tedaj pa je opazil kačo, ki je srepela vanj s takšnim pogledom, da je ubogi mož od strahu onemel. Naglo se je spustil z obzidja in pohitel k hrastu, kjer je malo prej otvezel kravo. In glej, krave ni bilo več — izginila je, kakor da bi se bila živa udrla v zemljo. Nem in praznih rok se je siromak proti jutru povrnil domov, da živi duši svoj živi dan ni mogel povedati, kaj je videl in doživel na Starem gradu.

Tako je bil ubogi bajtar kaznovan, ker ni bil dovolj pogumen, da bi se približal kači in jo poljubil ter jo rešil stoletnega prekletstva. Če bi to storil, bi si pridobil zlatnike, ki še dandanes leže pod razvalinami Starega gradu.

Zakleto starograjsko hčer pa bo rešil tisti mladeč, ki se ne bo ustrašil srepega kačjega pogleda. Ko jo bo poljubil, se bo kača spremenila v prelepo deklico in ga obdarovala z zlatniki, ki jih je toliko, da bo srečnik na razvalinah Starega gradu lahko pozidal nov grad, lepšega kot je bil takrat, ko ga je preklel in v razvaline zrušil gozdni škrat. Pa še grajsko hčer bo lahko vzel za ženo, če mu bo žene mar.

(Motiv: Darka Demšar, Škofja Loka)

Opomba: Stari grad je bila ena freisinških postojank, kjer so bivali v 13. in v začetku 14. stoletja Loški vitezi, ki so bili sicer v freisinški službi, a so skušali biti čim bolj neodvisni od svojega gospoda. Mogoče meri pripovedka na te viteze, ki so bili dokaj samovoljni. Sicer bi na roparske viteze spominjala samo odročna lega gradu (gl. Loški razgledi III/1956, str. 79—85).

P. B.